

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.24.38>**Яковець О.В.***здобувач**Науково-дослідний**інститут публічного права**ORCID ID: 0009-0008-3639-372X*

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ТРАНСПОРТУ

Актуальність теми. В умовах сьогодення Державна спеціальна служба транспорту відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України, стабільного функціонування транспортної системи та ефективного функціонування інфраструктури держави. Завдяки діяльності цієї служби забезпечується безперервність транспортного сполучення, своєчасна доставка військових, гуманітарних і стратегічно важливих вантажів, а також оперативне реагування на пошкодження транспортних об'єктів. З огляду на значущість її функцій, особливого значення набуває питання законодавчого закріплення гарантій діяльності Держспецтрансслужби, що не лише підвищує ефективність управління та відповідальність посадових осіб, а й забезпечує сталість і безперервність виконання завдань, від яких залежить безпека транспортної системи країни.

Стан дослідження. Гарантії діяльності різних органів державної влади, правоохоронних органів та військових формувань, неодноразово потрапляли у поле зору різних науковців. Зокрема, їй приділяли увагу: В.М. Бесчастний, Т.І. Білоус-Осінь, Л.О. Єсіпова, М.О. Міхальов, Н.С. Невмивака, П.М. Рабінович, О.П. Рудницька, Б.І. Стахура, М.І. Соф'їн, М.І. Хавронюк та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання характе-

ристики юридичних гарантій діяльності Державної спеціальної служби транспорту.

Саме тому метою статті є: встановити коло та надати характеристику юридичним гарантіям діяльності Державної спеціальної служби транспорту.

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під гарантією розуміється: 1) порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; 2) передбачене законом або певною угодою зобов'язання, за яким юридична чи фізична особа відповідає перед кредиторами у разі невиконання боржником своїх зобов'язань; 3) умови, що забезпечують успіх чого-небудь. При цьому юридичні гарантії (фр. *garantie* – порука, умова, забезпечувати що-небудь) – законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави [1, с. 222]. П. Рабінович та М. Хавронюк зазначають, що правові (юридичні) гарантії реалізації прав і свобод людини та громадянина – це встановлені державою з наданням їм формальної (юридичної) обов'язковості принципи та норми, які забезпечують здійснення зазначених прав і свобод шляхом належної регламентації порядку їх здійснення, а також їх охорони й захисту. За критерієм їх змісту вони виділяють: а) матеріальні; б) процесуальні; в) організаційні. Матеріальними гарантіями

вони вважають положення правових норм, які безпосередньо містять ті чи інші приписи та заборони [2, с. 249–253].

Таким чином, аналіз наведених вище наукових позицій дає змогу дійти до висновку, що юридичні гарантії діяльності Державної спеціальної служби транспорту – це встановлена нормами права система правових засобів, заходів, механізмів та умов, що забезпечують законність, стабільність, безперервність й ефективність функціонування Держспецтрансслужби, а також захист її органів, підрозділів та їх посадових осіб і військовослужбовців від неправомірного втручання, обмеження чи перешкод у виконанні покладених на них державних завдань. В науковій літературі перелік відповідних гарантій не є визначеним, а відтак, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, переконані, що до переліку юридичних гарантій діяльності Державної спеціальної служби транспорту найбільш доцільно віднести:

– конституційні гарантії. Н.С. Невмивака вказує, що конституційно-правові гарантії прав і свобод особистості є одним з основних елементів конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні. Поряд з правосуб'єктністю, конституційними принципами і громадянством вони є пріоритетним інститутом у системі національного конституційного права. Без існування гарантій проголошені права і свободи втрачають сенс. В широкому розумінні конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина можна розглядати як складову правової системи України взагалі. Конституцією та законодавством України достатньо повно визначені основні права і свободи людини і громадянина, правова природа яких в цілому досліджена вітчизняними та зарубіжними вченими. Проте, до останнього часу, в науці конституційного права не створено теоретичних засад гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні, немає фундаментальних наукових досліджень цієї проблеми,

а нечисленні праці з окремих аспектів характеризуються наявністю великого розмаїття думок (часто суперечливих) [3, с. 50]. Таким чином, конституційні гарантії формують фундамент діяльності Державної спеціальної служби транспорту, оскільки саме Конституція України визначає засади функціонування державної влади, закріплює принцип верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини та громадянина, тощо. Вона встановлює, що держава відповідає за захист свого суверенітету, територіальної цілісності, безпеки та правопорядку, що прямо пов'язано із функціями Держспецтрансслужби. Окрім того, важливо зауважити, що конституційні норми також гарантують підзвітність служби державним органам, законність її діяльності, заборону перевищення повноважень, а також захист її посадових осіб та військовослужбовців від незаконних дій чи переслідувань під час виконання ними службових обов'язків;

– нормативно-правові (законодавчі) гарантії. Вивчаючи словникову літературу Л.В. Кулачок дійшла до висновку, що нормативно-правові гарантії – це сукупність правових норм, які врегульовують умови та порядок реалізації прав і свобод громадян, а також заходи щодо їх охорони і захисту. До нормативно-правових гарантій належать норми-принципи, юридична відповідальність, юридичні обов'язки, процесуальні норми, а також конституційна відповідальність. Першочерговим видом нормативних гарантій є норми-принципи, зокрема ті, які забезпечують права та свободи людини і громадянина насамперед щодо невідчужуваності, непорушності, невичерпності, рівності, необмежованості конституційних прав і свобод людини й громадянина, рівності громадян, презумпції невинуватості особи, принципу недопустимості зворотної дії закону або нормативно-правового акту в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи тощо [4, с. 554; 5]. З огляду на зазначене вище, можемо дійти до висновку, що нормативно-правові (законодавчі) гарантії

реалізуються через широку систему законів, підзаконних актів (указів, постанов і відомчих нормативних актів), що закріплюють правовий статус, структуру, компетенцію та завдання Держспецтрансслужби. Основним нормативним актом є Закон України «Про Державну спеціальну службу транспорту», який встановлює правові засади її діяльності, організаційну структуру, процедурні аспекти функціонування, порядок проходження військової служби, соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. Особливо слід вказати, що діяльність служби регламентується також іншими спеціальними законодавчими актами у сфері оборони, транспорту, безпеки, мобілізаційної підготовки, а також відомчими інструкціями і положеннями, що деталізують механізми виконання конкретних завдань. А відтак, можна констатувати, що законодавчі гарантії забезпечують чіткість, передбачуваність і правову визначеність діяльності Державної спеціальної служби транспорту;

– організаційно-управлінські гарантії. Л.Е. Жуковська, Є.Г. Борисевич, Є.М. Стрельчук вказують, що організація – це утворення групи або окремих осіб, взаємодіючих між собою, які управляються керівництвом організації й працюючих на постійній основі для досягнення загальних цілей. Дотепер, наголошують дослідники, єдиного розуміння організації не вироблено. Організація розглядається як явище (об'єкт) і як процес. Як явище – організація (підприємство) – це фізичне об'єднання реальних елементів для виконання програми або мети. Як процес – організація – сукупність дій, які ведуть до утворення й удосконалювання взаємозв'язків між частинами цілого (процес організування), наприклад, процес створення працездатного колективу; виступає однією з основних функцій управління (планування, організація, мотивація, контроль) [6, с.42]. Тож, організаційно-управлінські гарантії полягають у створенні ефективної структури управління, чіткій ієрархії командування, системі контролю та коорди-

нації між підрозділами Державної спеціальної служби транспорту. Вони забезпечують належне планування, розподіл функцій, підзвітність командирів та керівників, а також взаємодію з іншими державними органами, зокрема Міністерством оборони України, Міністерством інфраструктури, а також іншими органами державної влади, тощо. Важливою складовою таких гарантій є підготовка кадрів, проведення службових розслідувань, дисциплінарна відповідальність і система внутрішнього контролю, що дозволяють підтримувати високий рівень професійної діяльності та запобігати зловживанням;

– гарантії незалежності та правового захисту збоку держави. Незалежність, пише Н.М. Шульгач, може мати різні значення, але завжди повинно бути конкретизовано, стосовно яких зовнішніх об'єктів вона встановлюється. Незалежність може бути й повною, але звичайно встановлюється певна межа, до якої можна бути незалежним, або визначається коло суб'єктів, що мають право (не мають права) здійснювати зовнішній вплив [7, с.227-228]. В свою чергу правовий захист – це діяльність із забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування певними благами. Однак, зміст правового захисту не може зводитися тільки до нормативного забезпечення реалізації й захисту прав та обов'язків. Подібний підхід був би ефективним для процесу безперешкодної реалізації прав і обов'язків, тобто мав би превентивне значення, а у разі виникнення перешкоди для їх реалізації чи необхідного захисту ці гарантії виступили б тільки як «права на правовий захист» [8, с.156]. Таким чином, держава гарантує захист військовослужбовців Державної спеціальної служби транспорту від незаконного втручання у їхню діяльність, дискримінації чи переслідування. Правові механізми дозволяють службовцям оскаржувати неправомірні рішення чи дії посадових осіб, користуватися правовою допомогою та соціальним захистом. Крім того, на державному рівні забезпечується стабільність

фінансування та неприпустимість політичного впливу на роботу служби, що сприяє її незалежності при виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням транспортної та оборонної безпеки. Відповідні гарантії закріплені у статті 14 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту», де вказується, що військовослужбовці Державної спеціальної служби транспорту під час виконання службових обов'язків перебувають під захистом держави. Заборонено втручатися в їх службову діяльність, за винятком спеціально уповноважених законом органів, службових і посадових осіб. Законні вимоги військовослужбовців Державної спеціальної служби транспорту під час виконання ними службових завдань обов'язкові для виконання громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, а також службовими і посадовими особами [9];

– фінансово-економічні гарантії. Фінансування Державної спеціальної служби транспорту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України в межах обсягів бюджетних призначень, визначених головному розпоряднику – Міністерству оборони України і передбачених окремим рядком у Державному бюджеті України, а також з інших джерел, передбачених законом [9]. Фінансово-економічні гарантії забезпечують службу необхідними ресурсами для виконання її функцій. Вони реалізуються через фінансування з державного бюджету, виділення коштів на модернізацію інфраструктури, закупівлю техніки, навчання персоналу та розвиток матеріальної бази. Важливість вказаної групи гарантій полягає у тому, що фінансова стабільність є передумовою ефективності роботи, особливо у кризових умовах, під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або виконання оборонних завдань. Економічні механізми також дозволяють залучати додаткові ресурси на умовах державно-приватного партнерства або міжнародної допомоги.

– матеріально-технічні гарантії. Відповідно до статті 18 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту», забезпечення Державної спеціальної служби транспорту матеріально-технічними засобами, спеціальною технікою, іншим майном, а також квартирно-експлуатаційне, медичне, фінансове та інше забезпечення здійснюються за нормами та в порядку, що встановлені законодавством України. Забезпечення спеціальною залізничною, дорожньо-будівельною та автомобільною технікою в мирний час здійснюється за нормами, що визначаються Міністерством оборони України, в особливий період – Генеральним штабом Збройних Сил України. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування сприяють Державній спеціальній службі транспорту, її органам у розв'язанні житлових та інших соціально-побутових проблем, забезпеченні транспортними засобами і зв'язком. Державна спеціальна служба транспорту має службові приміщення та інші споруди, об'єкти охорони здоров'я, навчального, науково-дослідного, господарського та соціально-культурного призначення, житловий фонд. У разі необхідності забезпечення Державної спеціальної служби транспорту може проводитися підприємствами Міністерства оборони України, а також за окремими угодами, у тому числі із закордонними організаціями, за умов додержання норм і правил використання коштів, визначених законодавством України [9]. Тож, матеріально-технічні гарантії передбачають забезпечення служби сучасними технічними засобами, транспортом, обладнанням, спорядженням, засобами зв'язку та іншими необхідними ресурсами для виконання покладених функцій. Держава забезпечує належні умови служби, створення ремонтної та виробничої бази, модернізацію технічного парку, впровадження інноваційних технологій, що підвищують мобільність, безпеку й ефективність роботи підрозділів.

– соціальні гарантії. Г. С. Лопушняк зазначає, що соціальні гарантії – це сукуп-

ність юридичних, економічних, матеріальних та інших засобів, що забезпечують реалізацію конституційних зобов'язань держави перед своїми громадянами для задоволення їхніх соціальних потреб, не нижче законодавчо-встановлених норм [10, с. 497]. Так, стаття 16 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту» закріпила, що грошове, речове, продовольче та інші види матеріального забезпечення військовослужбовців Державної спеціальної служби транспорту здійснюються відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», інших актів законодавства України, а пенсійне забезпечення – відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Військовослужбовці Державної спеціальної служби транспорту та члени їхніх сімей забезпечуються жилими приміщеннями державою. Державним службовцям та працівникам Державної спеціальної служби транспорту може надаватися службове житло у випадках і порядку, визначених Кабінетом Міністрів України. Будівництво (придбання) житла здійснюється за рахунок

коштів, призначених у Державному бюджеті України на утримання Державної спеціальної служби транспорту, та інших не заборонених законом джерел [9]. Відтак, соціальні гарантії мають на меті забезпечення гідного рівня життя військовослужбовців Державної спеціальної служби транспорту та членів їхніх сімей. Вони включають стабільне грошове забезпечення, пільги на житло, медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, пенсійне забезпечення, компенсаційні виплати у разі поранення чи загибелі під час виконання обов'язків. Соціальні гарантії забезпечують професійну мотивацію, сприяють підвищенню престижу служби та збереженню кадрового потенціалу.

Висновки. Таким чином, саме окреслені у даному науковому дослідженні гарантії утворюють цілісну систему правового, економічного, матеріального-технічного та соціального забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту. Вони створюють умови для її стабільного функціонування, підвищують ефективність виконання завдань у сфері транспортної безпеки, обороноздатності держави та захисту національних інтересів.

Анотація

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах сьогодення Державна спеціальна служба транспорту відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України, стабільного функціонування транспортної системи та ефективного функціонування інфраструктури держави. Завдяки діяльності цієї служби забезпечується безперервність транспортного сполучення, своєчасна доставка військових, гуманітарних і стратегічно важливих вантажів, а також оперативне реагування на пошкодження транспортних об'єктів. З огляду на значущість її функцій, особливого значення набуває питання законодавчого закріплення гарантій діяльності Державної спеціальної служби транспорту, що не лише підвищує ефективність управління та відповідальність посадових осіб, а й забезпечує сталість і безперервність виконання завдань, від яких залежить безпека транспортної системи країни. Мета статті полягає у встановленні кола та наданні характеристики юридичним гарантіям діяльності Державної спеціальної служби транспорту. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства виділено та охарактеризовано наступні юридичні гарантії діяльності Державної спеціальної служби транспорту: конституційні; нормативно-правові (законодавчі); організаційно-управлінські; фінансово-економічні; матеріально-технічні; соціальні гарантії, а також гарантії незалежності та правового захисту збоку держави. Узагальнено, що саме окреслені гарантії утворюють цілісну систему правового, економічного, матеріального-технічного та соціального забезпечення діяльності Державної спеціальної служби транспорту. Визначено,

що соціальні гарантії мають на меті забезпечення гідного рівня життя військовослужбовців Державної спеціальної служби транспорту та членів їхніх сімей. Вони включають стабільне грошове забезпечення, пільги на житло, медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, пенсійне забезпечення, компенсаційні виплати у разі поранення чи загибелі під час виконання обов'язків. Соціальні гарантії забезпечують професійну мотивацію, сприяють підвищенню престижу служби та збереженню кадрового потенціалу.

Ключові слова: гарантії, юридичні гарантії, діяльність, Державна спеціальна служба транспорту; правові засади

Yakovets O.V. To the characteristics of legal guarantees of the activities of the State Special Transport Service

Summary

The relevance of the article lies in the fact that in today's conditions, the State Special Transport Service plays an important role in ensuring the national security of Ukraine, the stable functioning of the transport system and the effective functioning of the state infrastructure. Thanks to the activities of this service, the continuity of transport communication, the timely delivery of military, humanitarian and strategically important cargo, as well as the prompt response to damage to transport facilities are ensured. Given the significance of its functions, the issue of legislative consolidation of guarantees for the activities of the State Special Transport Service is of particular importance, which not only increases the efficiency of management and the responsibility of officials, but also ensures the stability and continuity of the implementation of tasks on which the safety of the country's transport system depends. The purpose of the article is to establish the scope and provide a characteristic of the legal guarantees for the activities of the State Special Transport Service. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of current legislation, identifies and characterizes the following legal guarantees for the activities of the State Special Transport Service: constitutional; regulatory (legislative); organizational and managerial; financial and economic; material and technical; social guarantees, as well as guarantees of independence and legal protection from the state. It is summarized that the outlined guarantees form a holistic system of legal, economic, material and technical and social support for the activities of the State Special Transport Service. It is determined that social guarantees are aimed at ensuring a decent standard of living for servicemen of the State Special Transport Service and their family members. They include stable financial support, housing benefits, medical care, sanatorium and resort treatment, pension provision, compensation payments in case of injury or death in the performance of duties. Social guarantees provide professional motivation, contribute to increasing the prestige of the service and preserving personnel potential.

Key words: guarantees, legal guarantees, activities, State Special Transport Service; legal principles.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1140 с.
2. Рабінович П.М., Хавронюк П.М. Права людини і громадянина : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
3. Невмивака Н.С. Юридичні гарантії прав людини та громадянина: загальна характеристика. *Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук*. 2016. С. 50-53.
4. *Юридичний вісник*: В 6 т. К.: Укр. Енцикл., 1998. Т.1: А-Г. 345 с.

5. Кулачок Л. В. Гарантії при наданні державної допомоги сім'ям з дітьми. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 21, ч. 1. С. 146–152.
6. Жуковська Л. Е., Борисевич Є. Г., Стрельчук Є. М. Теорія організацій: навчальний посібник для студ. денної та заоч. форм навчання. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 147 с.
7. Шультгач Н. М. Поняття та сутність принципу незалежності суддів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 227–230.
8. Сокурєнко В.В. Роль соціальної справедливості в розбудові правової соціальної держави: дис... канд. юрид. наук : Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2002. 191 с.
9. Про Державну спеціальну службу транспорту : Закон України від 05.02.2004 № 1449-IV.
10. Лопушняк Г. С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 2. С. 491–499.